

“Твая зямля, твая Радзіма названа светла – Беларусь”.

*Матэрыялы да правядзення першага ўрока.
Урок-падарожжа для вучняў 3-4 класаў*

Буторына І.А.

Форма правядзення дадзенага ўрока - “Падарожжа па станцыях” прадугледжвае ўдзел у ім усёй паралелі 3-х або 4-х класаў. Пры падрыхтоўцы да ўрока складаецца маршрут падарожжа, падрабязна плануецца афармленне кабінетаў, дзе будзе адбывацца мерапрыемства, святочна афармляецца і актавая зала ці іншае памяшканне, у якім будзе праводзіцца арганізацыйная частка і падвядзенне вынікаў першага ўрока. Рыхтуецца наглядны краязнаўчы матэрыял (геаграфічныя карты Беларусі, фотаздымкі беларускіх краявідаў, творы пісьменнікаў, мастакоў, якія нарадзіліся ў розных мясцінах Беларусі і інш.). Для кожнага класа складаецца маршрутны ліст, на якім пазначана, у якой паслядоўнасці класы будуць наведваць станцыі.

Важным выхаваўчым момантам урока можа стаць запрашэнне гасцей – вядомых людзей, ветэранаў Вялікай Айчыннай вайны, прадстаўнікоў розных прафесій, супрацоўнікаў краязнаўчага музея.

У актавай зале праводзіцца ўрачыстая арганізацыйная лінейка, на якой адбываецца ўручэнне маршрутных лістоў кожнаму класу. Варта прадугледзець, каб маршрутныя лісты былі аформлены ў нацыянальным беларускім стылі. На маршрутным лісце можна змясціць урывак верша Ю.Свіркі:

“Твая зямля, твая
Радзіма
Названа светла –
Беларусь.”

Настаўнік і госці вітаюць удзельнікаў гульні-падарожжа і тлумачаць правілы: кожны клас кіруецца сваім маршрутным лістом і арганізавана наведвае ўсе станцыі гульні.

Загадзя падрыхтаваныя вучні чытаюць уступ з кнігі Ул. Ліпскага “Я тут жыву”

Вучань 1. Мая Беларусь... Не голас, сэрца прамаўляе гэтыя словы, - з любоўю, з гонарам, з душэўнай пяшчотай. Тут – наша гісторыя. Тут – мае карані. Тут – напеўная родная мова. Тут – жывём мы!

Вучань 2. Мая Беларусь... У вёсцы Юравічы, на Палессі, адкрыта стаянка першабытных людзей. Яны жылі тут дваццаць пяць тысяч гадоў назад. У іх – вытокі нашага радаводу, умельства, цяраплінасці, дабрыні.

Вучань 3. Мая Беларусь... Еўрапейская дзяржава – зялёны лісток на карце: лясы, пералескі, лугі, пушчы, ураджайныя палеткі. Вакол нас – карагод краін: Расія, Украіна, Літва, Латвія, Польшча. Беларусы здаўна жывуць мудрымі заветаў прашчурай: Сонца – на ўсіх адно, зямля – адна. Трымайся сваёй хаты, беражы свой гонар, не бяры чужое.

Вучань 4. Мая Беларусь...па нашых землях тапталіся прышэльцы, ворагі. Прыходзілі да нас з дзідамі і мячамі, з ружжамі і гарматамі, на танках і самалётах. Нішчылі людзей, палілі хаты, гарады, адбіралі скарбы. Ніколі і нікому не ўдавалася скарыць вольналюбівы народ. Званы Хатыні. Мемарыял у Брэсцкай крэпасці-героі нагадваюць жывым: “Людзі! Помніце! Не дапусціце новай бойні!”

Вучань 5. Мая Беларусь... На ёй, як асколкі трагедыі. – помнікі розных эпох. На абелісках – прозвішчы загінуўшых. У музеях – экспанаты Подзвігу. У кнігах – праўда войнаў. У адноўленых камяніцах, вежах, палацах, саборах, ратушах – хараство народнага таленту.

Вучань 6. Мая Беларусь...У яе нетрах знойдзены нафта, калійныя і каменныя солі, фасфарыты, торф, гліна, граніт, сланцы, руды... А галоўны яе скарб – ЛЮДЗІ! Яны ўслаўляюць сваю зямлю, нясуць у свет добрае імя беларусаў.

Вучань 7. Мая Беларусь...Каб мець права і гонар сказаць так, трэба да слёз палюбіць сваю Радзіму – мілую Беларусь. Каб палюбіць сваю родную зямлю, трэба ведаць яе гісторыю, яе геаграфію, яе краявіды, яе спадчыну, яе людзей... Запрашаю ў падарожжа па Беларусі!

Гучыць беларуская мелодыя. Вучні разыходзяцца па станцыях.

Станцыя “Гарады і слаўтыя мясціны Беларусі”

На гэтую станцыю ў якасці госця можна запрасіць ветэрана Вялікай Айчыннай вайны ці іншага паважанага чалавека дадзенай мясцовасці (а магчыма, чалавека, які мае пачэснае званне “Чалавек года” гэтага горада ці раёна). На дошцы размешчана фізічная карта Беларусі. Настаўнік, які кіруе дзейнасцю вучняў на гэтай станцыі прапануе заданні:

1)“Знаўцы карты”: знаходжанне на геаграфічнай карце абласных цэнтраў і населеных пунктаў Беларусі, пра якія ідзе гутарка:

Вучаніца. Мяжуе з Польшчай,

Украінай,

Расіяй, Латвіяй, Літвой

Твой родны край, твая

Айчына –

Жыццё тваё

і гонар твой.

І ты яе запомні імя,

Як неба, сонца і зару.

Твая зямля, твая

Радзіма

Названа светла –

Беларусь. Ю. Свірка

- Пакажыце на карце краіны-суседкі Рэспублікі Беларусь.
- Знайдзіце на карце сталіцу нашай краіны.
- Што вам вядома пра гераічны горад Брэст? Знайдзіце яго на карце.

- Пакажыце на карце г. Магілёў. Як называецца знакамітае месца гераічных баёў за горад Магілёў? (Буйніцкае поле)
- У якім горадзе штогод адбываецца міжнародны фестываль “Славянскі базар”? (Віцебск)
- Знайдзіце на карце абласны цэнтр, у якім працякае рака Сож. (Гомель).
- З назвай якога абласнога цэнтра звязаны верш Д. Бічэль-Загнетавай пра Нёман?
(Па Гародні Нёман льецца.
Злева сонейка смяецца.
Справа песня раздаецца.
Рыбка б’ецца, сэрца б’ецца...
Нёман стоміцца на лузе.
Нёман – сэрца Беларусі.
Па Гародні льецца Нёман,
Малады вітае гоман.)
- У якой вобласці знаходзіцца Нясвіжскі, Мірскі, Навагрудскі, Лідскі замкі?

Настаўнік гутарыць з дзецьмі пра слаўтныя мясціны іх мясцовасці.

2) Загадзя падрыхтаваныя вучні чытаюць верш У. Мазго. Астатнія вучні запамінаюць (выпісваюць) пачутыя назвы гарадоў Беларусі

Запрасілі Маргарыту
Пагасціць у Маларыту.
А у Ружанах і Пружанах
Пабывала летам Жана.
Лёва з Буда-Кашалёва
Вандраваў да Магілёва.
Лепшы ў свеце для Барыса
Горад з назваю Барысаў.
Вельмі любяць, уявіце,
Ліду- Ліда, Віцебск - Віця,
Слава Слаўгарад,
А Люба
Для сябе адкрыла Любань,
Светка – Ветку,
Казімір – старажытны замак Мір.
Назбіраў парэчак збан
За Іванавам Іван.
З Васілевічаў Васіль
Вёз матулі дзівасіл.
Шмат сяброў знайшоў, калі
Быў у Клімавічах Клім.
Назвы, родныя здавён,

Нагадалі шмат імён. У. Мазго

3) На дошцы вертыкальна запісана слова Беларусь. Вучні павінны побач з кожнай літарай успомніць і запісаць назву беларускага горада. Прыкладны адказ:

Б – Брэст

ВіцЕбск

Л – Ліда

МАгілёў

ГРодна

Наваград

МінСк

Гомель

Станцыя “Прыроднае багацце Беларусі”

Дзяцей сустракае аўдыязапіс “Галасы птушак”. Настаўнік прапануе пытынні і заданні:

1) *Народныя прыкметы*. На летніх канікулах у вас была добрая магчымасць паназіраць за прыродай. Ці ведаеце вы народныя прыкметы?: (Вучні дадаюць слова, якога не хапае).

- Калі сонца ўзыходзіць на ясным небе, дзень будзе ...(добры), калі на хмарным – будзе ...(дождж).
- Ноч без расы – дзень з ...(дажджом).
- Увечары моцна трашчаць конікі – да ...(добрага) надвор’я.
- Чырвоныя воблакі перад усходам сонца – будзе ...(ветраны) дзень.

2) *Запаведнікі Беларусі*. Што такое запаведнік? Якія запаведнікі і Нацыянальныя паркі ёсць на тэрыторыі Беларусі? (Бярэзінскі запаведнік, Белавежская пушча, Прыпяцкі нацыянальны парк, нацыянальныя паркі створаны таксама ў наваколлі возера Нарач і Браслаўскіх азёр).

3) *Лекавыя расліны*. Якія лекавыя расліны вядомы на Беларусі? Якія правілы збору лекавых раслін павінен памятаць кожны?

Якія назвы лекавых раслін вы пачулі ва ўрыўку казкі Р. Яўсеява “Дзядзькаў чай” і якія хваробы яны лечаць?

Дзядзькаў чай – вада з крыніцы,

Лёгкі водар медуницы,

Зверабою і чабору

Падымала пара ўгору,

Для заваркі дзядзька браў

Тры дзясяткі зёлак-траў.

Чай цудоўны з кветак ліпы.

І маліны – як не выпіць?!

4) *“Грыбное паляванне”*. Восень – пара грыбоў. Якія грыбы растуць у беларускіх лясах?

Ці ведаеце вы пра захапленне “грыбным паляваннем” народнага паэта Беларусі Якуба Коласа? . Давайце паслухаем, якія парады дае грыбнікам Якуб Колас.

“Грыб шуму не любіць, - гаварыў Канстанцін Міхайлавіч. – бо ён сам ціха расце. А людзі бяруць вялізныя кашы, нажы мятровыя. Гу-га! Га-гу! Вось такія грыбнікі і вяртаюцца з пустымі кашамі, бо грыбы пазашываюцца ў мох ад страху, сядзяць і калоцяцца там, бедныя. А ты рабі так: зрэзаў грыбок, абчысць, палажы ў кошык, нож складзі і схавай у кішэню, а кошык пастаў на зямлю. Грыбы цікаўныя. Захочацца ім зірнуць, што ж робіцца ў тваім кошыку, як жывецца там іхнім сваякам. Павысаджваюць галовы з ігліцы, а ты іх паціхеньку і хапай”.

Які правільна збіраць грыбы, каб не нанесці шкоду лесу? Чаму неабходна берагчы прыроду? (*адказы вучняў*)

Вучні выразна чытаюць урывак з верша “Граматыка лесу

Вучаніца. Шумлівы лес –

падручнік роднай мовы.

Тут дрэвы,

Як назоўнікі,

Стаяць,

А птушкі утвараюць дзеясловы –

Пяюць і свішчуць,

Звоняць і крычаць.

Вучань. Прыметнікамі бор здалёк прыметны –

Зеленачубы,

Стройны,

Залаты.

Сутрэне гай займеннікам прыветным:

Нібы з сябрамі,

З намі ён на “ты”.

Вучань. Не знішчым іх,

Не спляжым,

Не загубім –

Сваіх азёр, лугоў, сваіх лясоў.

І родны край і мову не разлюбім –

У кожным сэрцы гэты дзеяслоў! В. Гардзеі

Станцыя “Рамёствы і прафесіі на Беларусі”

У памяшканні аформлена выстава нацыянальных беларускіх вырабаў (вырабы з саломкі, льну, вышыўка, ганчарныя вырабы і інш). на магчымасці для большай нагляднасці можна прадэманстраваць і старадаўнія прылады працы. Пажадана, каб госцем – гаспадаром на гэтай станцыі быў майстар, які на практычным узроўні пазнаёміў вучняў з тэхналогіяй таго ці іншага рамясла. Магчыма, гэта будуць члены сем’яў вучняў, якія валодаюць майстэрствам ганчарнай справы, вышыўкі, саломпляцення і інш.).

Настаўнік звяртае ўвагу на выставу вырабаў, просіць дзяцей узгадаць і назваць вядомыя ім рамёствы беларусаў і знайсці яго сярод прапанаваных прадметаў. Можна выкарыстаць саламяную, ільняную ляльку, ільняное адзенне, гліняныя цацкі, кубак, сподачак; саламяны кувэрачак, вышываную сурвэтку, тканы ці вышыты ручнік, абрус, пояс; падкову ці інш. вырабы

Вучань. Белы ручнік мой, белы абрус,

сам я няцёмны душою.

Хто ў белым свеце я?

Я – беларус, -

будзьце знаёмы са мною.

Дружбу цаню і гатовы дружыць

я ці не з цэлым сусветам.

Свету адкрыты, хачу вольна жыць,

добрым служыць запаветам.

Вучаніца. Яркая зорка надзеі гарыць,

торыцца шлях наш вякамі.

Шчасце трывалае можна стварыць

толькі сваімі рукамі.

Можна ў далёкіх краінах пабыць –

хай там марскіх, а ці горных...

Нельга радзімых мясцінаў забыць,

фарбаў лясных і азёрных.

Вучань. Белы ручнік мой, белы абрус.

Вышыла мама кашулю.

Не прамяняю сваю Беларусь –

не выбіраю матулю. В. Жуковіч

Праводзіцца конкурс прыказак і прымавак аб працы і працавітых людзях. Вучні атрымліваюць карткі, на якіх пераблытаны прыказкі. Дзеці павінны правільна злучыць пачатак прыказкі з яе заканчэннем.

- Дзе рукі і ахвота..., ...як сонца ўзыход (Дзе рукі і ахвота – там вялікая работа)
- З рамяством дружыць...-... там вялікая работа (З рамяслом дружыць – у жыцці не тужыць)
- Жаданая праца,. то ў кожнай справе мёд пачуеш(Жаданая праца, як сонца ўзыход).
- Як добра папрацуеш,. – у жыцці не тужыць (Як добра папрацуеш, то ў кожнай справе смак пачуеш).

Настаўнік чытае ўрывак з верша А. Астрэйкі “Размова аб прафесіях”

Раз сышліся на двары

Юныя рамеснікі

І пачалі гаварыць

Аб сваіх прафесіях:

Што каштоўней, што важней
Для краіны і людзей?

Як бы вы адказалі на гэтае пытанне. Ці можна вызначыць самую карысную прафесію? Чаму? Якія прафесіі выбіралі члены вашай сям'і? Ці ёсць у вашай сям'і сямейныя дынастыі? Якую прафесію марыце набыць вы? Якімі ведамі для гэтага трэба валодаць?

Настаўнік. Любіце травы, дрэвы,рэкі,
Прастор палёў, блакіт нябёс,
Цаніце Працу Чалавека, -
І Бог вам дасць спагадны лёс.
А каб цанілі вас у свеце, -
Я лепшых слоў не падбяру,
Шануйце дзіва на планеце –
Святую нашу Беларусь. А. Ставер

Станцыя “Родная мова”

У афармленні памяшкання можна выкарыстаць плакаты з выказваннямі пра мову.

- ❖ Мова, пывучая родная мова, ты – уладарка нявызнаных скарбаў” (А. Зарыцкі)
- ❖ “У людзей ёсць багацце адно – чалавечае, добрае слова” (С. Законнікаў)
- ❖ Якія знаёмыя назвы і словы,
Якая цудоўная родная мова!” (П. Панчанка)

Гучыць аўдыязапіс песні “Спадчына” (сл. Я. Купалы, муз. І. Лучанка).

Вучаніца. Дык дзякуй, мой любімы край,
Што і ў мяне ёсць спадчына, -
Зялёны стогалосы май
І гэта мова матчына.
Яна мяне ў свет вядзе –
Ці ў вырай я, ці з выраю.
На гэтай мове –добры дзень!
Сяброў вітаю шчыра я. М. Мятліцкі

Вучань. Пасябраваць можна з мовай чужой,
ёю валодаць свабодна;
нельга адно здрадзіць роднай сваёй
і адрачыся ад роднай. В. Жуковіч

Вучаніца. Чую тваю жаўруковую музыку
У скошаных травах мурожных.
Мова! Як сонца маё беларускае,
Ты свецішся словам кожным. Я. Янішчыц

Настаўнік. Чаму неабходна ведаць і любіць родную мову? Як вы разумееце сэнс такіх выказванняў: “Гаварыць на розных мовах”, “Знайсці агульную мову”, “За словам у кішэню не лезе”, “Словам цесна, а думкам прасторна”?

Вучні па чарзе выцягваюць картку з запісанай на ёй прыказкай і тлумачаць яе сэнс.

- Слова лечыць, слова і калечыць,
- Ласкавае слова – што дзень ясны;
- Слова міма не ляціць;
- Трапнае слова – мудрасці аснова.
- Будзь спярша выслухачом, а потым паведачом.
- Выказанага слова за губы не вернеш.
- Многа гаворана, ды мала сказана.

-Якія імёны прысутнічаюць у вашай сям’і? Чаму вам далі менавіта такое імя? Ці ведаеце вы, як ваша імя і імёны вашых сваякоў гучаць па-беларуску?

Праводзіца конкурс, пад час якога вучні павінны назваць сваё імя па-беларуску: Мікіта, Алена, Алесь, Зося, Мікола і інш. заданне можа мець варыянт, калі вучні называюць па-беларуску імёны і імёны па бацьку сваіх родных.

Настаўнік прапануе паслухаць загадзя падрыхтаваныя вершы пра родную мову.

Настаўнік. Дзе рэчкай, дзе борам, дзе лугам

Ты вабіш сабою здаля,
Зямля між Дняпром і між Бугам,
Спрадвечная наша зямля.
Цябе мы назвалі Радзімай
Не годам раней, не двума,
Не годам-двума прынялі мы
Тваё дарагое імя.

Вучаніца. З тых дзён і па-сёння прадвеснем

Па нівах і ціхіх гаях
Гучыць твая звонкая песня,
Пявучая мова твая.
Іх нам нездарма аддавалі,
Як скарб заповітны зямлі,
Каб мы – праз вякі шанавалі,
Каб мы – праз вякі бераглі. Паводле А. Бачылы

Урачыстая лінейка. Слова настаўніка. Падвядзенне вынікаў.

Вучні выразна чытаюць верш В. Жуковіча “Няма даражэйшае зямлі”:

Між лясамі ды азёрамі –
Лугавіны і палі...
Я не ведаю, не ведаю
прыгажэйшае зямлі.

І бярозкі над дарогамі,
і рамонкі ў мурагу,
і крынічанькі празрыстыя
разлюбіць яне змагу.

Морам жыта разліваецца –
нельга позіркам абняць.
Пад нябёсамі пад яснымі
жавароначкі звіняць.

Праплываюць сумнай восенню
над Радзімай жураўлі.
Я не ведаю, не ведаю
даражэйшае зямлі.

З дрэваў лісцейка асыплецца,
прыйдзе белая зіма.
Родны край, зямля адзіная, -
больш такой нідзе няма.

Хай зямля квітнее краскамі,
Хай сняжок на ёй ляжыць, -
Не змагу нідзе забыць яе,
Немагчыма разлюбіць. В. Жуковіч

.....
Пасля заканчэння вучэбных заняткаў можа быць праведзены конкурс малюнкаў на асфальце, які будзе мець сугучную назву: “Твая зямля, твая Радзіма названа светла – Беларусь”

Можа быць выкарыстаны верш М. Чарняўскага:
Лоб у крэйдзе,
Нос і пальцы.
Гамана з усіх бакоў:
Каля школы на асфальце, -
Конкурс юных мастакоў.
І ў дзяўчатак, і ў хлопцаў,
Мабыць, самы ўзнёслы міг!
А на усіх малюнках - Сонца,
Беларусь, матуля, мір!

Выкарыстаная літаратура:

- 1 Мая Айчына: хрэстаматыя /уклад. В.У. Буткевіч, Н.Г. Ваніна, А.У.Талкачова. – Мінск: Пачатковая школа, 2007
2. Ліпскі, У.С. Я тут жыву: Дзецям пра Беларусь / У.С. Ліпскі. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2008